

SINNI VOIMAVARAKESKUS OY

Tasa-arvoneuvola – Monimuotoisuusklänikka – Naisyrittäjätarkki – Naisten resurssikeskus

aluekehitys - työelämän kehittäminen - naisyrittäjyys - tasa-arvo - monimuotoisuus - naisjärjestöt - verkostoituminen - koulutus - neuvonta - arviointi

www.SINNI.fi   sinni@sinni.fi
SINNI voimavarakeskus Oy, PL 5, 90500 Oulu

Pohjois-Pohjanmaan liitto

Maakuntaohjelma 2010-2013 -luonnoksen tasa-arvoaikutusten arviointi
(arviointi sukupuolen, ikäryhmien, maahanmuuttajien ja alueellisen tasa-arvon näkökulmasta)

Leena Teräs
SINNI voimavarakeskus Oy

Sisältö

1. Yleistä	3
1.1. Arvioinnin tavoitteet	5
1.2. Vaikeasti havaittava välillinen syrjintä	5
1.3. Milloin arvioida?	6
1.4. Miten arvioida?	6
2. Arvioinnin indikaattorien määrittely.....	7
3. MAKO 2010-2013 tasa-arvovaikutusten arviointi.....	8
Lähteet	12
Liitteet	12

Dokumentti on tuotettu Pohjois-Pohjanmaan liitolle.

Käyttö ilman lupaa on kielletty.

© Leena Teräs, SINNI voimavarakeskus Oy

www.sinni.fi

1. Yleistä

Tasa-arvoaikutusten arviointi perustuu suvaukseen eli sukupuolivaikutusten arviointiin (suva/suvaus), jota on kehitetty tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmänä. Tasa-arvoaikutusten arvioinnissa näkökulmaa laajennetaan käsittämään esimerkiksi alueellisen tasa-arvon.

Menetelmä liittyy Tasa-arvolain¹ sekä nykyään myös Yhdenvertaisuuslain² toteuttamiseen. Sen avulla suunniteltua toimenpidettä arvioidaan naisten ja miesten kannalta. Yhdenvertaisuuslain huomioiminen tuo mukaan tarkasteluun mm. iän, etnisen taustan, vammaisuuden jne. Sukupuolten välinen tasa-arvo on näistä kuitenkin merkityksellisin, sillä jako naisiin ja miehiin leimaa jokaista ihmisryhmää, kantaen mukanaan eroja oikeuksien, velvollisuuksien, vallanjakautumisen jne. suhteen.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tarkoittaa sitä, että kaikkia ihmisiin kohdistuvia päätöksiä ja toimenpiteitä arvioidaan sekä naisten että miesten kannalta. Euroopan neuvoston määritelmän mukaan valtavirtaistaminen on poliittisten ja hallintoprosessien uudelleen organisoimista, parantamista, kehittämistä ja arviointia niin, että pyrkimys sukupuolten väliseen tasa-arvoon sisällytetään kaikkeen politiikkaan ja hallintotoimiin, kaikilla tasoilla ja kaikissa vaiheissa niiden toimijoiden toimesta, jotka normaalisti kyseisiä toimintoja harjoittavat. Toiminnan keskeisenä tarkoituksena on murtaa sukupuolineutraalit, osittain jopa sukupuolisokeat, menettelytavat ja toimintakulttuuri. Tämä edellyttää hallintoprosessien, työ- ja hallintokulttuurin muutosta sekä uusien yhteistyösuhteiden ja kuulemistahojen mukaan ottamista.³

Opetusministeriön kokemusten mukaisesti julkiselta sektorilta edellytetään ohjausta, jotta tasa-arvo etenee. Ohjauksella voidaan toimijoita ja yhteistyökumppaneita tukea tasa-arvon edistämisyhtymyksissä. Ohjausmekanismeja ovat:

- *lainsäädäntöohjaus*: lakien avulla säädetään tavoitteet ja toimenpiteet
- *rahoitusohjaus*: rahoituksen myöntämiseen liitetään tavoitteita, kannusteita, ehtoja ja rajoituksia
- *informaatio-ohjaus*: asioiden tilasta tehdään tutkimuksia ja arviointeja.⁴

Näistä tehokkain on rahoitusohjaus. Julkisen sektorin resurssien jakautumisen suuntautumisen arvioinnilla ja seurannalla voidaan myös lisätä resurssien oikeudenmukaista jakoa. On merkityksellistä, että yhteisesti kerätyillä verorahoilla tuetaan tasapuolisesti eri ihmisryhmien hyvinvointia. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna Suomen työmarkkinoiden erityispiirre on, että naisia ja miehiä on työelämässä määrällisesti lähes saman verran: 15-74 -vuotiaiden naisten työllisyysaste oli 67% ja vastaavasti miesten 70%⁵. Koska naiset ja miehet osallistuvat verovarojen keräämiseen samassa mittakaavassa, on tärkeää pitää huolta myös siitä, että julkisin varoin kustannettuja palveluita kohdennetaan molemmille sukupuolille samassa suhteessa.⁶

¹ Tasa-arvolaki (1986), viimeisin uudistus vuodelta 2005, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

² Yhdenvertaisuuslaki (2004), <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>

³ Valtavirtaistaminen, Minna –valtakunnallinen naistutkimus- ja tasa-arvoportaali <http://www.minna.fi/minna/valtavirtaistaminen/> ja <http://pre20032203.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/valtavirta/julkaisu.pdf>

⁴ *Tasapeli*, s. 50-51

⁵ Tilastokeskus 2007; *Vaaka vaaterissa – Sukupuolten tasa-arvo 2006*

⁶ Teräs 2007

Tasa-arvovaikutusten arviointia voidaan nähdä kustannustehokkuutta lisäävänä tekijänä, mutta myös viranomaisen normaalina oman työn seurantana. Tavoitteena on, että arviointi olisi osa työntekijöiden ammattitaitoa oleva työkalu. Tällöin arviointi tapahtuisi samanaikaisesti tekstin tuottamisen kanssa sen sijaan, että ulkopuolinen taho arvio valmista lopputuotetta.

Tasa-arvovaikutusten arviointia voidaan pitää erinomaisena päätöksenteon välineenä. Vasta, kun suunnitellun toimenpiteen vaikutukset on arvioitu, on päätöksentekoon riittävät perusteet. Ilman arviointia päätöksenteko tehdään ylimalkaisten, usein tiedostamattomien oletusten varassa, jolloin käytännössä vain uskotaan (toivotaan), että toimenpiteellä on oletetun suuntaiset vaikutukset.⁷

Sukupuolivaikutusten arviointi liittyy keskeisesti myös Tasa-arvolakiin, joka velvoittaa erityisesti viranhaltijoita, mutta myöskin työnantajia, edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Arvioinnin voidaan katsoa tukevan Tasa-arvolaissa kirjattua viranomaisvelvoitetta

Tasa-arvolaki 4§ (15.4.2005/232)

Viranomaisen velvollisuus edistää tasa-arvoa

Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Erytyisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Menetelmän avulla voidaan estää tiedostamaton epätasa-arvoisen tilanteen uusintaminen ja nostaa esiin muutosta kaipaavat toimintatavat.

Sukupuolivaikutusten arvioinnin tarkastelunäkökulmaa voi myös laajentaa koskemaan tasa-arvoa muullakin tavalla jaoteltujen ryhmien osalta. Tällöin toteutetaan Yhdenvertaisuuslain velvoitteita, jotka ovat viranomaistahoille samansuuntaisesti velvoittavia kuin tasa-arvolainkin. Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautuneisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Myös alueellisen tasa-arvon toteutumista voidaan suvausprosessin yhteydessä tarkastella.

Yhdenvertaisuuslaki 4§ (9.11.2007/978)

Viranomaisten velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Viranomaisten tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

Etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi viranomaisten tulee laatia suunnitelma (yhdenvertaisuussuunnitelma) siinä laajuudessa kuin kunkin viranomaisen toiminnan luonne sitä vaatii. Yleiset suositukset tässä momentissa tarkoitetun suunnitelman sisällöstä antaa sisäasiainministeriö.

⁷ Teräs 2007

1.1. Arvioinnin tavoitteet⁸

- yhtäläisten mahdollisuuksien turvaaminen
- välillisen syrjinnän estäminen
- toiminnan laadun parantaminen
- hallinnon läpinäkyvyyden lisääminen
- toiminnan vaikutusten läpinäkyvyys
- taloudellisten yms. resurssien kohdentaminen tehokkaasti
- toteuttaa lakia

Tasa-arvovaikutusten arvioinnilla pyritään edistämään nimenomaan *mahdollisuuksien tasa-arvoa* (equal opportunities). Tällöin katsotaan, että yhteiskunnan tehtävänä on luoda yhtäläiset mahdollisuudet yksilölle toteuttaa omaa inhimillistä potentiaaliaan⁹. Ihmisestä itsestään tulee olla kiinni käyttäkö hän mahdollisuuksiaan hyväkseen ja millä tavoin.

Arvioinnin avulla voidaan

- selkeyttää monipuolisemmin *ongelmaa*, johon haetaan ratkaisua
- konkretisoida *tavoitteita*
- täsmentää *toimenpiteitä*
- tehostaa *tuloksia*
- arvioida toimenpiteiden kohdistumista¹⁰

1.2. Vaikeasti havaittava välillinen syrjintä

Tasa-arvovaikutusten arvioinnin avulla voidaan nostaa esiin myös *välillinen syrjintä*, joka on vaikeasti havaittavissa ilman erityistä tarkastelua. Syrjivät käytännöt ovat usein hienovaraisia tai totuttuja toimintatapoja, joita mahdollisesti vain ei ole tarkasteltu moninaisesta näkökulmasta.

Välillisenä syrjintänä pidetään sitä, että näennäisesti puolueeton sääntö, peruste tai käytäntö saattaa henkilöt näiden [sukupuolen] rodun tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, vamman, iän tai sukupuolisen suuntautumisen perusteella epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, paitsi jos käytännöllä on puolueettomasti perusteltavissa oleva oikeutettu tavoite¹¹.

Välilliset vaikutukset voivat olla resurssien jakautumisen näkökulmasta aivan vastaavaa merkitysluokkaa kuin suorat vaikutukset. Esimerkiksi näennäisesti neutraali investointi tieverkon parantamiseen paljastaa tarkemmassa arvioinnissa suuria hyötyeroja jonkin toimialan työllistävyyden kasvun, tiettyjen elinkeinoalojen kannattavuuden ja alueellisen sijainnin osalta. Täten esimerkiksi työelämän voimakkaan sukupuolipohjaisen segregoitumisen¹² johdosta, niin tiestön rakentaminen kuin myös sen hyötykäyttö kasvattaa nimenomaan miesvaltaisten alojen työllisyyttä ja kannattavuutta.

⁸ Onwen-Huma 2006

⁹ Holli et al. 2002

¹⁰ Teräs 2007

¹¹ *Moninaisuuden puolesta – syrjintää vastaan* kampanjasivut, ks. liite 4 *Lähteet*

¹² työelämä on jakautunut naisten ja miesten ammatteihin ja aloihin

1.3. Milloin arvioida?

Tasa-arvovaikutusten arviointia voidaan käyttää kaiken päätöksenteon välineenä, kun halutaan tarkentaa ja tehostaa resurssien kohdentumista ja vaikutuksia. Se on tarpeen aina, kun toimenpide kohdistuu ihmisryhmiin. Myös silloin on arvioita, kun toimenpide kohdentuu sellaisille alueille, joilla esimerkiksi naisten ja miesten välillä on merkittäviä eroja, kuten

- taloudellinen asema
- vanhemmuus, työn- ja perheen yhteensovittaminen
- koulutus
- työllistyminen
- ammatillinen ja urakehitys
- yhteiskunnalliset vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet
- terveys ja sairastavuus sekä niihin liittyvien palveluiden tarve
- turvallisuus ja väkivallan uhka
- ajankäyttö, harrastukset ja virkistystarve¹³

Arvioinnin avulla voidaan niin poliittisia kuin hallintoprosessejakin kehittää ja uudelleen organisoida siten, että tasa-arvo otetaan huomioon läpäisyperiaatteena. Ihannetilassa tämä tapahtuu kaikissa toimissa, kaikilla tasoilla ja kaikissa tilanteissa. Toiminnallisena tavoitteena on, että arvioinnin suorittavat ne toimijat, jotka kyseisiä toimintoja muutoinkin harjoittavat. Kyseessä on siis eräänlainen jatkuva oman toiminnan arviointi¹⁴.

1.4. Miten arvioida?

Sukupuoli- ja laajemmin tasa-arvovaikutusten arviointi edellyttää tietoisuutta sukupuolen merkityksestä ja rakentumisesta, eri ihmisryhmien ja alueiden tilanteesta sekä tasa-arvokäsitteestä yleisesti¹⁵. Tämä tarkoittaa mm. sukupuolijärjestelmän tuntemista. Myös laajemmin tasa-arvotutkimuskentän sekä lainsäädännön tuntemus on tärkeää. Arviointia varten tarvitaan seurantatietoa, kuten tutkimuksia ja tilastoja kyseiseltä toimialalta. Erityisesti tilastointi on merkityksellistä, sillä sen avulla voidaan kerätä jatkuvaa tietoa, jolloin nähdään myös valittujen toimenpiteiden kohdentuminen ja tehokkuus pidemmällä aikavälillä. Suomessa tilastoinnissa onkin edelleen kehittämisen varaa, koska monin paikoin keskeiset muuttajat (sukupuoli, ikä, etniset ryhmät, liikuntarajoitteisuus jne.) puuttuvat tiedonkeräämisen tarkastelunäkökulmista. Täysimääräisesti arviointia ei voida tehdä ilman asianmukaista alakohtaista tietoa. Tilastoinnin ollessa vajavaista, voidaan

- osoittaa *sukupuoli- ja tasa-arvorelevanssi*, eli nostaa esiin ne kohdat, joissa todennäköisesti on eroja niin sukupuolen mukaisesti kuin muilla tavoin jaettujen ryhmien välillä
- kyseiseltä toimialalta tehtyjen selvitysten ja tutkimusten avulla tehdä johtopäätöksiä todennäköisistä vaikutuksista.

Tasa-arvorelevanssin tunnistamisella pyritään identifioimaan ne menoerät ja tavoitteet, joiden

- suoranaisena tavoitteena on vaikuttaa naisten ja miesten sekä muiden ryhmien väliseen asemaan
- ne kohdentuvat muista syistä siten, että ne todennäköisesti vaikuttavat naisten ja miesten ja muiden ryhmien asemaan eri tavalla.¹⁶

¹³ Onwen-Huma 2006

¹⁴ Teräs 2007

¹⁵ Hakulinen 2005

¹⁶ Haataja et al 2006

2. Arvioinnin indikaattorien määrittely

Sukupuoli- ja tasa-arvovaikutusten arviointi on vielä uutta, joten vakiintuneita indikaattoreita ei monillekaan toimintaympäristöille ole eritelty. Arviointiprosessi alkaakin sillä, että arvioitavasta kohteesta pyritään tunnistamaan perustoimintamallit, jotta suvaukseen tarvittavat indikaattorit voidaan kartoittaa. Indikaattorien spesifioinnissa auttaa myös sukupuolivaikutusten analyysia valottavat yksinkertaiset kysymykset:

- millaisia sukupuoli- ja muita vaikutuksia toimenpiteellä on?
- mitkä ovat sen hyödyt ja haitat tasa-arvon edistämisen suhteen?
- mitkä ovat vaikutukset eri ikäisiin naisiin ja miehiin tai tyttöihin ja poikiin?
- mitkä ovat vaikutukset eri elämänvaiheissa olevien naisten ja miesten asuin- ja elinoloihin ja palvelutarpeisiin vastaamiseen?¹⁷

Arvioinnin toteuttamisen vaiheet ovat tietojen hankkiminen, analyysi ja johtopäätösten tekeminen. Jotta arviointi olisi mahdollista, on tärkeää kiinnittää huomio tietojen keräämiseen. Tämä vaatii riittävästi resursseja. Tilastoissa ja tiedoissa, joiden pohjalta arviointi tehdään, *tulee sukupuolen olla näkyvillä*. Sukupuolisisältöisten tilastotietojen saatavuus määrittelee keskeisesti sen, miten tarkka arviointi voi olla. Mikäli käyttökelpoista seurantatietoa ei ole saatavilla, on olemassa olevaa tietoa tarkasteltava sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulmasta.

Arvioitavan prosessin vaikutuksia tarkastellaan sen *tavoitteiden, sisällön, keinojen ja ennakoitujen tulosten* perusteella: missä suhteessa odotetut tulokset ja vaikutukset pienentävät naisten ja miesten välisiä eroja, poistavat esteitä ja edistävät sukupuolten välistä tasa-arvoa? Lisäksi voidaan arvioida erikseen vaikutuksia lapsiin.

Vaikutuksia arvioitaessa voidaan esittää esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Miten asian valmistelussa on otettu huomioon naisten ja miesten sekä muiden ihmisryhmien näkemykset ja miten ne on hankittu?
- Missä ja milloin päätöksiä tehdään?
- Ketkä ovat vastuullisia toimijoita prosessin eri vaiheissa?
- Miten vaikutuksia on tarkoitus seurata ja mitä mittareita käytetään?
- Missä aikataulussa päätöksen tai suunnitelman vaikutuksia tarkistetaan?

¹⁷ <http://pre20032203.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/valtavirta/julkaisu.pdf>

3. MAKO 2010-2013 tasa-arvovaikutusten arviointi

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaa on arvioitu sukupuolten ja tasa-arvon näkökulmasta ensimmäistä kertaa vuonna 2006. Tuolloin kirjattuja toimintalinjoja tarkasteltiin erityisesti sukupuolten, mutta myös alueellisen tasa-arvon näkökulmasta. Lisäksi otettiin huomioon myös maahanmuuttajat sekä ikäryhmät. Nyt valmisteilla olevaa maakuntaohjelmaa on pyritty tarkastelemaan samoista näkökulmista. Arviointi on tapahtunut tällä kertaa yleisemmällä tasolla, johtuen työhön varatuista resursseista. Varsinaisen arvioinnin kohteena ovat asiakirjan toimintalinjat. Arvioitava luonnosversio on päivätty 24.11.2009.

Asiakirjan strategiaosassa kuvataan suunnitteluprosessia ja sen kytkeytymistä lainsäädäntöön. Tasa-arvolain sekä yhdenvertaisuuslain viranomaisvelvoitetta ei kuitenkaan ole tekstiin kirjattu.

4 § (15.4.2005/232) Viranomaisen velvollisuus edistää tasa-arvoa

Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee ottaa huomioon 1 ja 2 momentissa tarkoitetulla tavalla palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa. (Tasa-arvolaki)

4 § Viranomaisten velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Viranomaisten tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

Etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi viranomaisten tulee laatia suunnitelma (yhdenvertaisuussuunnitelma) siinä laajuudessa kuin kunkin viranomaisen toiminnan luonne sitä vaatii. Yleiset suositukset tässä momentissa tarkoitetun suunnitelman sisällöstä antaa sisäasiainministeriö. (9.11.2007/978)

Viranomaisilla tarkoitetaan tässä pykälässä valtion ja kuntien viranomaisia sekä itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia samoin kuin Ahvenanmaan maakunnan viranomaisia niiden huolehtiessa valtakunnan viranomaisille kuuluvista tehtävistä maakunnassa. Viranomaisella tarkoitetaan myös julkisoikeudellista yhdistystä ja yksityisiä toimijoita niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä sekä valtion liikelaitoksia. Velvollisuus 2 momentissa tarkoitetun suunnitelman laatimiseen ei kuitenkaan koske evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksista kirkkokuntaa eikä viranomaiseen rinnastettavaa, julkista hallintotehtävää hoitavaa yksityistä toimijaa. (Yhdenvertaisuuslaki)

Viranomaisten velvollisuus tehdä suunnitelmallisia toimenpiteistä tasa-arvoisuuden saavuttamiseksi on keskeinen puute maakuntaohjelman luonnoksessa. Tasa-arvoisuuden kehittäminen näyttäisi kuitenkin olevan yksi maakuntasuunnitelman 2030 keskeisistä tavoitteista. Ohjelmakirjassa on kirjattuna maakunnan kehittämisen arvoina seuraavaa:

”Vastuullisuus (ympäristö, ihminen)

Suvaitsevaisuus (moniarvoisuus)

Tasa-arvoisuus (alueellinen, taloudellinen, sukupuolten välinen jne.)

Rohkeus (ja luovuus)

Yhteisöllisyys” (MAKO –luonnos 24.11.2009, 11)

Asiakirjassa painottuu nimenomaan alueellisen tasa-arvoisuuden huomioiminen. Lisäksi ihmisryhmistä on nuoret nostettu erityisasemaan lähinnä työllistymisen näkökulmasta ja iäkkäät huoltosuhdevelvoitteen lisääntymisessä.

Sukupuolen näkökulmasta tarkasteltuna, maakuntaohjelmaluonnoksen teksti on edelleen sukupuolineutraalia. Sukupuoli nostetaan eksplisiittisesti esiin vain tarkasteltaessa muuttoliikettä sekä sairastavuutta. Kuitenkin on todettu, että sukupuolten välillä on havaittavissa kiistattomia eroja taloudellisessa asemassa, vanhemmuudessa, työn ja perheen yhteensovittamisessa, koulutuksessa, työllistymisessä, ammatillisessa ja urakehityksessä, yhteiskunnallisissa vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksissa, terveydessä ja sairastavuudessa sekä niihin liittyvissä palveluissa, turvallisuudessa ja väkivallan uhatta, ajankäytössä sekä harrastuksissa (Onwen-Huma 2006). Tilastomateriaalia, kuten myös toimenpiteitä, tulisi tuottaa myös näiltä alueilta.

Sukupuolineutraali kirjoittamisen tapa ei pysty itsessään tuottamaan tasa-arvoa. Todellisuudessa se on sukupuolisokeata, sillä se piilottaa näkyvistä suunniteltujen toimintojen ja painopisteiden tosiasialliset vaikutukset eri ihmisryhmiin. (Teräs 2007, Kari 2009). Esimerkiksi näennäisesti sukupuolineutraali investointi tieverkoston parantamiseen paljastaa lähemmässä tarkastelussa miesvaltaisten alojen työllistymisen rakentamistavissa sekä mm. miesvaltaisten kuljetusalojen toimintamahdollisuuksien paranemisen.

Pohjois-Pohjanmaan työelämän sukupuoliperusteista segregaatiota eli työmarkkinoiden voimakasta jakautumista naisten ja miesten aloihin ja ammatteihin ei asiakirjassa mainita eikä sen purkamiseksi ehdoteta toimenpiteitä. Tämä siitä huolimatta, että ilmiöllä on selkeä vaikutus koulutusvalintoihin, työllistymiseen, muuttoliikkeeseen sekä

resurssien jakautumiseen. Lisäksi sen katsotaan vaikuttavan kilpailukykyä ja innovatiivisuutta vähentävästi. Maakuntaohjelmassa 2007-2010 todettiin seuraavaa

”[tekstiä] Toteutuksen yhteydessä on selkeä tarve tiedostaa, miten toimenpiteet vaikuttavat sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Asia on otettava hanketoiminnassa huomioon. Haasteena maakunnassa on nuorten naisten poismuutto ja sitä kautta sukupuolijakauman vinoutuminen. Näyttää tärkeältä, että naisille pystytään tarjoamaan riittävän haasteellisia ja vastuullisia työtehtäviä. Toisaalta naisvaltaisten alojen, kuten hoiva-alat, käsittely vaatii jatkossa erityishuomiota. Lisäksi panostetaan sukupuolisen segregaaation purkamiseen työmarkkinoilla.” (MAKO 2007-2010, 11).

Maakuntaohjelmassa strategisesti merkittäviksi aloiksi on nostettu keskeisesti miesvaltaisia aloja. Kasvuyrittäjyys ja kansainvälisille markkinoille suuntautuva yrittäjyys nostetaan esiin paikallisesti vahvasti sitoutuneen pienyrittäjyyden ja itsensä työllistämisen sijaan. Yrittäjyyden eri osa-alueilla on sukupuolten välillä eroja kuten toimialat, yritysten koko, yrityksen elinkaari, yrityksen perustamiseen ja kasvuun liittyvät kysymykset. Hoiva-alojen merkitystä on käsitelty lähinnä huoltosuhteen hoitumisen näkökulmasta.

Nuoria ja maahanmuuttajia käsitellään asiakirjassa pääosin tulevaisuuden työvoimana, huoltosuhteen ja kilpailukyvyn varmistamisen näkökulmasta. Näiden ryhmien sisällä olevia eroja, mm. sukupuolen osalta, ei ole huomioitu. Iäkkäät nähdään joko hoivaa ja huolenpitoa vaativana massana tai vapaaehtoisreservinä. Niin ikään ikääntyvän ryhmän sukupuolijakaumaa ei ole huomioitu.

Maaseudun ympäristön idyllisellä kuvaamisella pyritään lisäämään maakunnan vetovoimaisuutta. Luontoarvot kuitenkin altistetaan elinkeinoelämän menestymiseksi (vrt. TL 4 > TL 1). Toimenpiteet, ja siten resurssitkin, suuntautuvat kuitenkin merkittävästi asutus- ja kasvukeskuksiin.

Lopuksi

Jotta sukupuoli- ja tasa-arvoaikutusten arviointi pystyttäisiin tekemään perusteellisesti ja siten syvällisemmällä informaatioarvolla, on sen tekemiseen varattava riittävästi resursseja. Käytännössä arviointi olisi myös hyvä toteuttaa dialogina maakuntaohjelmaa valmistelevien viranhaltijoiden kanssa. Tällöin arviointi kehittäisi nimenomaan ohjelma-asiakirjan sisältöä Euroopan neuvoston tarkoittamassa hengessä

Euroopan neuvoston määritelmän mukaan valtavirtaistaminen on poliittisten ja hallintoprosessien uudelleen organisoimista, parantamista, kehittämistä ja arviointia niin, että pyrkimys sukupuolten väliseen tasa-arvoon sisällytetään kaikkeen politiikkaan ja hallintotoimiin, kaikilla tasoilla ja kaikissa vaiheissa niiden toimijoiden toimesta, jotka normaalisti kyseisiä toimintoja harjoittavat. Toiminnan keskeisenä tarkoituksena on murtaa sukupuolineutraalit, osittain jopa sukupuolisokeat, menettelytavat ja toimintakulttuuri. Tämä edellyttää hallintoprosessien, työ- ja hallintokulttuurin muutosta sekä uusien yhteistyösuhteiden ja kuulemistahojen mukaan ottamista. (Valtavirtaistaminen)

MAKO –arvioinnin lähteet:

Kari, I. (2009) *Villimies ja "toisen" kosketus*. Artikkelijulkaistu Tasa-arvoklinikka.fi –sivustolla 1.8.2009, osoitteessa http://www.tasa-arvoklinikka.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=244&Itemid=38 [tarkistettu 6.1.2010]

Onwen-Huma, H. (2006) *Kunta- ja palvelurakennemuutoksen sukupuolivaikutusten arviointi*. Julkaisematon luonnos.

Tasa-arvolaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Teräs, L. (2007) *Onko sukupuolella väliä Pohjois-Pohjanmaalla? Maakuntaohjelman sukupuolivaikutusten arviointi – kuvaus Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2007-2010 suvauksesta*. Teoksessa Matinmikko, J. & Haataja M-L. (toim.) Tasa-arvo käytännöksi – Työkaluja projektityöhön. Työministeriön julkaisusarja.

Valtavirtaistaminen, Minna –valtakunnallinen naistutkimus- ja tasa-arvoportaali <http://www.minna.fi/minna/valtavirtaistaminen/>

Yhdenvertaisuuslaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>

Lähteet

Haataja, A., Järviö M-L., Mustonen, E. (2006) *Talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi – Pilottihanke sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:1.

Hakulinen, S. (2005) *Käytännön kokemuksia suvauksesta kunnallishallinnossa*. Raportti löytyy osoitteesta <http://www.minna.fi/minna/artikkelit/suvahakulinen.html>

Holli, A-M., Saarikoski, T. ja Sana, E. (toim. 2002) *Tasa-arvopoliittikan haasteet*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, STM. WSOY.

Kari, I. (2009) *Villimies ja "toisen" kosketus*. Artikkelijulkaistu Tasa-arvoklinikka.fi –sivustolla 1.8.2009, osoitteessa http://www.tasa-arvoklinikka.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=244&Itemid=38 [tarkistettu 6.1.2010]

Moninaisuuden puolesta – syrjintää vastaan kampanjasivut <http://www.stop-discrimination.info/2032.0.html>

Onwen-Huma, H. (2006) *Kunta- ja palvelurakennemuutoksen sukupuolivaikutusten arviointi*. Julkaisematon luonnos.

Tasa-arvolaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tasapeli – Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuolivaikutusten arviointi liikunta-alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:3. Yliopistopaino. Raportti löytyy verkosta osoitteesta http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2005/tasapeli_-_sukupuolten_valisen_tasa-arvon_edistaminen_ja_sukupuol

Teräs, L. (2007) *Onko sukupuolella väliä Pohjois-Pohjanmaalla? Maakuntaohjelman sukupuolivaikutusten arviointi – kuvaus Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2007-2010 suvauksesta*. Teoksessa Matinmikko, J. & Haataja M-L. (toim.) Tasa-arvo käytännöksi – Työkaluja projektityöhön. Työministeriön julkaisusarja.

Tilastokeskus 2007 *Vaaka vaaterissa? Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2006*. Tilastokeskus.

Valtavirtaistaminen, Minna –valtakunnallinen naistutkimus- ja tasa-arvoportaali <http://www.minna.fi/minna/valtavirtaistaminen/>

Yhdenvertaisuuslaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>

XXX. <http://pre20032203.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/valtavirta/julkaisu.pdf>

Liitteet

Tasa-arvoaikutusten arviointi MAKO 2007-2010

- arvioinnissa yksityiskohtaisempia tilastotietoja

MAKO 2010-2013 alustava tarkastelu

- esitys YVA –ryhmässä 18.12.2009